

Lærerveiledning til “Veien til Pride”

Kjære underviser,

Takk for at du setter av tid til å lese lærerveiledningen. Den har som formål å gjøre deg trygg i undervisningen. Lærerveiledningen er utviklet av Sex og Politikk, som har 10 års erfaring med å utvikle helhetlig og positiv seksualitetsundervisning. Våre anbefalinger er i tråd med Verdens helseorganisasjon (WHO), FNs befolkningsfond (UNFPA) og International Planned Parenthood Federation (IPPF) sine retningslinjer for seksualitetsundervisning.

Det er bred enighet om at god undervisning om temaer som identitet, kropp og kjønn er viktig. Denne tematikken er i tråd med kompetansemålene som ligger under det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*. Helhetlig undervisning om kropp, identitet og seksualitet er et viktig tiltak for god trivsel i skolen, samt at det kan være et godt bidrag til å forebygge mobbing. og er med på å hjelpe elevene våre med å mestre livet bedre.

Om “Veien til Pride”

I “Veien til Pride” får elevene mulighet til å gå tilbake i tid, for å treffe noen av de sentrale historiske personene som bidro til at homofile i Norge fikk leve friere. Opplegget er basert på faktiske historiske hendelser fra opptakten til fjerningen av Paragraf 213, den såkalte “homoparagrafen” som i dømte mannlige homofile fengselsstraff. Videre får elevene et innblikk i Stonewall-opprøret, som gjør det mulig å åpne opp for en samtale omkring hvordan menneskers kamp for grunnleggende menneskerettigheter har ledet til et samfunn med mer åpenhet og frihet, samt til den Pride-feiringen vi kjenner i dag.

Noen verktøy til undervisningen

1. Trygge rom

Det er naturlig at undervisning om identitet, kropp og kjønn kan være mer utfordrende å undervise i, sammenlignet med temaer som geografi eller Ibsens verker. Selv om mange av oss opplever at samfunnet har blitt mer åpent når det gjelder identitet og seksualitet, kan det fortsatt være et tabubelagt tema for noen. På grunn av dette er det viktig at du som lærer legger til rette for å skape trygge rammer i undervisningen. Et såkalt *trygt rom*.

Et trygt læringsrom er en viktig forutsetning for at elevene opplever tillit til hverandre, stiller spørsmål og reflekterer i fellesskap. Det er vårt ansvar som undervisere å skape dette. Vi må legge opp undervisningen slik at elevenes synspunkter blir respektert, samtidig som vi ikke aksepterer mobbende eller diskriminerende utsagn. Et slikt utsagn kan fungere som en anledning til å undersøke hvor disse tankene, idéene og holdningene kommer fra, og hva vi kan gjøre for å unngå at de brukes. Dette kan for eksempel være nedlatende eller fordomsfulle kommentarer om kjønn, religion, seksualitet, kropp eller identitet. Ifølge opplæringsloven har vi som undervisere i skolen plikt til å ta ekstra ansvar overfor elever med en særskilt sårbarhet knyttet til for eksempel seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller funksjonsevne.

2. Normkritisk undervisning

Å ha et normkritisk perspektiv innebærer at man i undervisningen forholder seg kritisk til normer, kjønnsroller, kroppsidealer, seksualitet, relasjoner og familieliv. Denne tilnærmingen utfordrer normer som kan bidra til ekskludering og diskriminering. Det er mange som ikke føyer seg etter kjønnsrollene som samfunnet pålegger oss. Noen av oss uttrykker identiteten vår på måter som ikke anses som typiske for kjønn vi oppfattes som – for eksempel gjennom måten vi kler oss på/ser ut, hva vi er flinke til, hvilke interesser vi har eller hva vi jobber med. Å prøve å skape refleksjon rundt mangfoldet av kjønnsuttrykk, samt å utfordre negative og begrensende holdninger til kjønn, er en viktig del av undervisning om kropp, kjønn og seksualitet.

Den normkritiske tilnærmingen vil gi elevene muligheten til å reflektere over hva normer betyr for deres egen hverdag, og hvorvidt de selv bidrar til å opprettholde eller bryte normer.

3. Samarbeid mellom skole og hjem

De aller fleste foreldre synes det er flott at deres barn lærer om identitet, kjønn og seksualitet på skolen. Hvis noen foreldre er skeptiske til slik undervisning, er det ofte basert på misforståelser. Det kan være lurt å inkludere foreldrene via foreldremøter og informasjonsskriv, slik at foreldrene blir inkludert og kan følge opp undervisningen hjemme.

4. Ordliste

Litt avhengig av hvilket trinn du underviser på, kan du oppleve at enkelte begreper er ukjente for elevene. Vi har derfor inkludert en enkel ordliste. Du kan gjerne gå gjennom denne før dere begynner undervisningen, eller du kan dele den ut til elevene så de kan titte på den underveis.

Norm

En norm kan beskrives som en uskreven regel som forteller oss noe om hva samfunnet forventer av oss. Normer er ikke faste, men varierer etter hvilken sammenheng vi er i, og de kan ofte være usynlige frem til noen bryter dem. Jo sterkere en norm er, jo mer «usynlig» er den. Vi skiller gjerne mellom formelle og uformelle normer. En formell norm er lover eller regler, som for eksempel skolereglementet eller trafikkreglene. De uformelle normene er ofte mer skjult, som for eksempel bordskikk. Du ville kanskje ikke spist pasta med hendene i et middagsselskap? Det er fordi du ville brutt en norm, og kanskje fått noen rare blikk og kommentarer. På samme måte kan en oppleve negative reaksjoner dersom en bryter de seksuelle normene.

Stortinget

Selve Stortingsbygget ligger i Oslo, og det er det vi kaller den lovgivende og bevilgende makt. Det vil si at det er på Stortinget lover blir vedtatt og/eller endret. De som sitter på Stortinget er folkevalgte og kommer fra hele landet. Per 2022 er de 169 representanter fra ulike politiske partier som er med å kontrollere at Regjeringen holder det de lover, samt at de forholder seg til statsbudsjettet.

Identitet

Identitet er en persons oppfatning av hvem den er; såkalt selvoppfatning. Identiteten vår er ikke nødvendigvis den samme hele livet, den kan forandre seg. Mennesker er sammensatte, og identiteten vår kan inneholde flere deler. Det er dette som gjør oss unike.

Seksualitet

Seksualitet er et vidt begrep som kan være vanskelig å definere i korte trekk. I dette undervisningsmaterialet tar vi utgangspunkt i Verdens helseorganisasjon (WHO) sin definisjon. Den lyder som følger: *“Seksualitet er en kjernedimensjon av det å være et menneske og inkluderer seksuelle handlinger, kjønnsroller, kjønnsidentitet, seksuell orientering, erotikk, intimitet, nærhet, bekreftelse, kjærlighet og reproduksjon. Seksualitet oppleves eller uttrykkes i tanker, fantasier, lengsler, ønsker, tro, holdninger, verdier, aktiviteter, handlinger, roller og forhold og er en kilde til glede og selvrealisering, så vel som til helseutfordringer og vanskeligheter som rammer både kvinner og menn.”*

Ytringsfrihet

Ytringsfrihet er noe av det viktigste vi har i samfunnet. Det er den friheten alle mennesker har til å uttrykke det de mener, og det de har lyst til å si. Ytringsfriheten er ikke ubegrenset. Av og til kan det hende at vi ser ytringer som opprører eller sårer oss, men det er viktig å være klar over at ytringsfrihet er en essensiell del av det å bringe et samfunn fremover.

Seksuell orientering

Seksuell orientering handler om hvilke ord man velger å bruke for å beskrive sin egen seksualitet. Seksuell orientering og seksuell legning er begreper som brukes om hverandre for dette. Det er opp til den enkelte å bestemme hvilke begreper man ønsker når det kommer til egen seksualitet, og noen av oss velger også å ikke plassere sin seksualitet i noen bestemt kategori. Dette er opp til den enkelte, og ingen andre.

Kjønnsuttrykk

Kjønnsuttrykk vil si de måtene vi velger å uttrykke vårt kjønn. Dette kan være gjennom frisyre, sminke, klær og lignende. Kjønnsuttrykket til en person er ikke fast, og det er opp til hver enkelt av oss å bestemme hva slags uttrykk som er riktig for oss selv.

Menneskerettighet

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter alle mennesker har, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, alder, religion, legning, nasjonalitet eller hvor i verden de bor (Kilde: FN-Sambandet).

Paragraf

En paragraf er en del av en lov eller forskrift. Alle Norges lover er delt inn i paragrafer. Tegnet for paragraf er § og når det leses i tekst uttales det "paragraf."

Forslag til undervisning

Mål for undervisningen: Elevene skal *få kunnskap* om Kim Frieles sterke engasjement og arbeid for frihet og likestilling, og kunne *drøfte* sammenhengen mellom hennes arbeid og at homofile oppnådde grunnleggende menneskerettigheter gjennom avkriminaliseringen av homofili.

I denne delen av veiledningen finner du fire ulike alderstilpassede forslag til undervisning som støtter opp under overnevnte mål. Vi anbefaler at du setter av tid til noe forarbeid slik at elevene får mest mulig ut av å spille spillet. Hvis du har tid, så er det også forslag til etterarbeid.

1.-4. trinn

Relevante kompetansemål:

Samfunnsfag	<ul style="list-style-type: none"> • <i>beskrive og gi døme på mangfold i Noreg, med vekt på ulike familieformer og folkegrupper, inkludert det samiske urfolket</i> • <i>samtale om kjensler, kropp, kjønn og seksualitet og korleis eigne og andre sine grenser kan uttrykkjast og respekterast</i> • <i>samtale om identitet, mangfold og fellesskap og reflektere over korleis det kan opplevast ikkje å vere ein del av fellesskapet</i>
Norsk	<ul style="list-style-type: none"> • <i>beskrive, fortelle og argumentere muntlig og skriftlig og bruke språket på kreative måter</i>

1. Forarbeid

Det kan være lurt å snakke med klassen din om Kim Friele og hennes kamp før dere begynner å spille. Du som lærer kan for eksempel se NRK-dokumentaren om henne, og velge ut relevante momenter å gjensfortelle for din klasse. Bruk også gjerne ordlisten og forenkle noen av definisjonene.

2. Spill “Veien til Pride”

Dette spillet kan du gjerne spille sammen med klassen din ettersom det er en del tekst. Ta dem gjennom historien til Kim Friele og be elevene huske viktige detaljer i tekstene dere leser sammen. Etter at elevene har svart på quizen i fellesskap kan de gå på «jakt» etter de to siste flaggene. Når disse er funnet og plassert, vil de bli tatt med til et Pride-pyntet Oslo. Barna kan bruke litt tid her til å utforske selv, og se konsert med Knut Kippersund og hans sang «Head High». Lek dere rundt i et flott pyntet Oslo.

3. Etterarbeid

Etter å ha spilt spillet «veien til Pride» i Minecraft åpner det seg mange muligheter for gode refleksjoner i etterkant. Her er noen forslag til refleksjonsspørsmål man kan gjøre sammen som klasse:

- Hva har dere lært idag?
- Hva betyr det egentlig å være skeiv?
- Hva var det som skjedde med de som var skeive/homofile på den tiden?
- Hvordan tror du det er å være skeiv/homofil i dag sammenliknet med da Kim Friele var det?
- Tror dere det fortsatt er noen som synes det er vanskelig å være skeiv i dag? Hvorfor det?

5.-7.trinn

Relevante kompetansemål:

Samfunnsfag	<ul style="list-style-type: none"> • gi døme på kva lover, reglar og normer er og kva slags funksjon dei har i samfunn, og <i>reflektere over konsekvensar av å bryte dei</i> • <i>reflektere over variasjonar i identitetar, seksuell orientering og kjønnsuttrykk</i>, og eigne og andre sine grenser knytte til kjensler, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte kva ein kan gjere om grenser blir brotne • <i>beskrive sentrale hendingar</i> som har ført fram til det demokratiet vi har i Noreg i dag og samanlikne korleis enkelt menneske har høve til å påverke i ulike styresett
-------------	---

Norsk	<ul style="list-style-type: none"> • beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål
-------	--

1. Forarbeid:

Se en kort dokumentar (27 minutter) om Kim Friele på NRK: [Kim Friele - i kamp og i kjærlighet](#)

Spørsmål til oppsummering og refleksjon:

- Hvem var Kim Friele?
- Hva sier hun om hvorfor hun valgte å kjempe for homofiles rettigheter?
- Hvorfor tror du dokumentaren heter "Kim Friele - i kamp og i kjærlighet"?

2. Spill "Veien til Pride"

Sørg for at elevene går veien via alle historiefortellerne i spillet, slik at de kan svare på quizen ved Stortinget. Er det noen elever som synes det er vanskelig å med mye tekst kan de oppfordres til å benytte seg av "engasjerende leser" knappen som leser all tekst høyt for de om det vil.

Eller du som lærer kan lese tekstboksene i plenum.

3. Etterarbeid

Etter å ha spilt spillet «veien til Pride» i Minecraft Education åpner det seg mange muligheter for gode refleksjoner i etterkant. Her er noen forslag til refleksjonsspørsmål man kan gjøre sammen som klasse:

- Hva har dere lært idag?
- Hva er det egentlig å være skeiv?
- Hva var det som skjedde med de som var skeive/homofile på den tiden?
- I den såkalte “homoparagrafen” §213 sto det at homofili var straffbart med fengsel. Hvordan tror du det var å være homofil på denne tiden?
- Tror dere det fortsatt er noen som synes det er vanskelig å være skeiv i dag? Hvorfor det?
- Hvorfor er det fremdeles viktig at vi arrangerer Pride?

Skriv en tekst der du prøver å bruke så mange av ordene under som du klarer:

- Paragraf
- “Homoparagrafen”
- Kamp
- Frihet
- Norm
- Menneskerettighet
- Seksuell orientering
- Kim Friele
- Pride
- Stonewall-opprøret
- Stortinget
- Samfunn

Tips:

- Du kan gjerne knytte arbeidet med sangen opp mot musikkfaget også. Knut Kippersund har laget sangen “Head High” som du hører i slutten av spillet. Dette var den offisielle Pride-sangen under Oslo Pride i 2021. Hør gjerne sangen sammen med klassen din før dere gjør denne oppgaven. Vi anbefaler denne versjonen med musikkvideo: [Knut Kippersund - Head High \(Official Oslo Pride 2021 Song\)](#)
- Hva med å bruke sangen i engelsken også? Dette kan være et flott sitat å ta utgangspunkt i: “On your hands I see scars from the battles lost and won. You fought in the shadows so that we could march in the streets in the burning sun. You paved the way with the rocks they threw.”
- Du kan som lærer oppfordre elevene til å bygge sin helt egen pride-verden om elevene ønsker å bygge mer i Minecraft Education etter å ha spilt spillet. Hvordan ser de for seg en pride-verden?

8.-10.trinn

Relevante kompetansemål

Samfunnsfag	<ul style="list-style-type: none"> • drøfte korleis framstillingar av fortida, hendingar og grupper har påverka og påverkar haldningane og handlingane til folk • reflektere over korleis menneske har kjempa og kjempar for endringar i samfunnet og samstundes har vore og er påverka av geografiske forhold og historisk kontekst • reflektere over korleis identitet, sjølvbilette og eigne grenser blir utvikla og utfordra i ulike fellesskap, og presentere forslag til korleis ein kan handtere påverknad og uønskete hendingar
Engelsk	<ul style="list-style-type: none"> • skrive formelle og uformelle tekster, inkludert sammensatte, med struktur og sammenheng som beskriver, forteller og reflekterer tilpasset formål, mottaker og situasjon

1. Forarbeid

Se en kort dokumentar (27 minutter) om Kim Friele på NRK: [Kim Friele - i kamp og i kjærlighet](#)

Spørsmål til oppsummering og refleksjon:

- Hvem var Kim Friele?
- Hva sier hun om hvorfor hun valgte å kjempe for homofiles rettigheter?
- Hvorfor tror du dokumentaren heter "Kim Friele - i kamp og i kjærlighet"?

2. Spill "Veien til Pride"

3. Etterarbeid

Etter å ha spilt spillet “Veien til Pride” i Minecraft åpner det seg mange muligheter for gode refleksjoner i etterkant. Her er noen forslag til refleksjonsspørsmål man kan gjøre sammen som klasse:

- Hva har dere lært i dag?
- Hva betyr det egentlig å være skeiv?
- Hva var det som skjedde med de som var skeive/homofile på den tiden?
- I den såkalte “homoparagrafen” §213 sto det at homofili var straffbart med fengsel. Hvordan tror du det var å være homofil på denne tiden?
- Hva slags utfordringer tror du skeive møter i dag? Er det enklere å være skeiv nå enn før?
- Hvorfor er det fremdeles viktig at vi arrangerer Pride?
- Hvorfor er det viktig at mennesker kjemper for endring i samfunnet?

Lytt til Pride-sangen fra 2021; “Head High” av Knut Klippersund med elevene. Dette er sangen som spilles i slutten av spillet. Vi anbefaler denne versjonen med musikkvideo: [Knut Klippersund - Head High \(Official Oslo Pride 2021 Song\)](#).

Task:

Create a text based on the following quote:

“On your hands I see scars from the battles lost and won. You fought in the shadows so that we could march in the streets in the burning sun. You paved the way with the rocks they threw.”

You decide yourself what text type you would like to write.

Tips:

- Du kan gjerne gjøre oppgaven til etterarbeidet i norskfaget også, bare oversett den til norsk og finn passende kompetansemål til oppgaven.
- Hva med å bruke sangen i musikken også? Den kan være et godt utgangspunkt for å drøfte hvilke måter musikk kan være virkningsfullt på. Dette kan være et flott sitat å ta utgangspunkt i: “On your hands I see scars from the battles lost and won. You fought in the shadows so that we could march in the streets in the burning sun. You paved the way with the rocks they threw.”

Videregående

Relevante kompetansemål:

Samfunnskunnskap	<ul style="list-style-type: none"> • Reflektere over utfordringar i samband med grensesetjing og drøfte ulike verdiar, normer og lover som gjeld kjønn, seksualitet og kropp • Vurdere årsaker til og tiltak som kan førebyggje rasisme, diskriminering og hatefulle ytringar, og drøfte grensene for ytringsfridommen
Norsk	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke ulike kilder på en kritisk, selvstendig og etterrettelig måte

1. Forarbeid

Før dere ser den korte dokumentaren kan det være interessant å høre om noen av elevene kjenner til Kim Friele fra før.

- Hvem var Kim Friele?

Deretter kan dere se den korte dokumentaren om Kim Friele på NRK (27 min) : [Kim Friele - i kamp og i kjærlighet](#)

- Hva sier hun om hvorfor hun valgte å kjempe for homofiles rettigheter?
- Hvorfor tror du dokumentaren heter "Kim Friele - i kamp og i kjærlighet"?
- I den såkalte "homoparagrafen" §213 sto det at homofili var straffbart med fengsel. Hva slags konsekvenser tror du dette hadde på den tidens samfunn?

2. Spill "Veien til Pride"

3. Etterarbeid

Spørsmål til refleksjon

- I den såkalte “homoparagrafen” §213 sto det at homofili var straffbart med fengsel. Hva slags konsekvenser tror du dette hadde på den tidens samfunn?
- Har lover normskapende effekt i et samfunn? Kan du komme på flere eksempler der lover har normskapende effekt?
- Hva slags utfordringer tror du skeive møter i dag? Er det enklere å være skeiv nå enn før?
- Hvorfor er det fremdeles viktig at vi arrangerer Pride?
- Hvorfor er det viktig at mennesker kjemper for endring i samfunnet? Vet dere om flere aktivister som kjemper for at verden skal forandre seg?

Skriveoppgave

Skriv en tekst der du vurderer årsaker til og tiltak som kan forebygge diskriminering og hatefulle ytringer. I teksten skal du bruke minst to ulike kilder, en av dem kan være dokumentaren du har sett. Teksten din skal inneholde en introduksjon med en problemstilling, en hoveddel og en avslutning.

Tips:

- Oppgaven her er tilpasset kompetansemål for vg1, men den kan også tilpasses kompetansemål for vg2 og vg3, for eksempel i historie eller norsk
- I slutten av spillet spilles Knut Klippersund sin låt “Head High”, sangen var årets Pride-sang i 2021. Denne kan du gjerne knytte til engelskfaget i vg1.